

УДК 159.9

Бочелюк В.Й.¹, Сорокін В.С.²

¹ д-р психол. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. СН-111м НУ «Запорізька політехніка»

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З АУТИСТИЧНИМИ ДІТЬМИ (ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ)

Сучасні тенденції демократизації України передбачають формування гуманістично спрямованого суспільства, а структурування у суспільних відносинах має враховувати наявність в ньому осіб з психофізичними порушеннями та формування позитивного адекватного ставлення до будь-яких проявів людей із різними типами порушень, оскільки гуманістична парадигма сучасної спеціальної освіти наголошує на праві кожної людини на отримання освітніх послуг. Дана теза безпосередньо стосується і дітей із аутистичним спектром порушень, що визначається, перш за все, особливостями навчання та виховання таких дітей. Доведено, що поміж різних видів позитивного впливу на розвиток дітей з аутизмом, вирізняється корекційний процес, який передбачає повний спектр корекційно-реабілітаційних заходів (Н. Базима, В. Бочелюк, Т. Григоренко, В. Нечипоренко, К. Островська, Т. Скрипник, В. Тарасун, Г. Хворова, Д. Шульженко). Наявні дослідження особливостей побудови корекційного процесу з дітьми з аутизмом стосуються вивчення різних аспектів психолого-педагогічних проблем, зокрема питань ранньої діагностики і корекції порушень психічного розвитку (О. Аль-Мраят, А. Іваненко, С. Конопляста, І. Костін, Х. Сайко, А. Чуприков, Д. Шульженко); з'ясування особливостей психічного розвитку цих дітей (Я. Крет, К. Лебединська, І. Логвінова, О. Нікольська, К. Островська, М. Панов, Т. Скрипник, М. Федоренко). Особлива увага приділена розробці ефективних шляхів корекції розладів психічних сфер – емоційно-вольової, особистісної та пізнавальної (О. Аршатська, Н. Базима, І. Мамайчук, В. Нечипоренко, Л. Позднякова, Т. Скрипник, В. Тарасун, М. Федоренко, Г. Хворова), особливостям спілкування з дітьми з аутизмом (Н. Базима, І. Логвінова, Л. Нурієва, Т. Скрипник, Д. Шульженко).

Проблему підготовки фахівців в області спеціальної психології і розв'язанні питань їх психологічної готовності до корекційно-педагогічної роботи із дітьми та підлітками вивчали українські вчені Г. Афузова, С.

Березка, В. Бондар, Т. Григоренко, О. Мамічева, С. Миронова, З. Огороднійчук, К. Островська, Ю. Пінчук, Л. Руденко, Н. Савінова, В. Синьов, Є. Синьова, Д. Супрун, М. Супрун, В. Тарасун, Н. Тимофієнко, С. Федоренко, Л. Фомічова, А. Шевцов, М. Шеремет, Д. Шульженко, О. Шульженко та ін.)

Значно менше наукових досліджень проведено з проблеми становлення майбутнього фахівця (олігофренопедагога, логопеда, спеціального практичного психолога) для корекційної роботи з особами аутистичного спектра (С. Конопляста, О. Мамічева, К. Островська, О. Проскурняк, Н. Пахомова, Н. Савінова, Х. Сайко, В. Синьов, М. Шеремет, О. Шульженко, С. Яковлева та ін.).

Серед професійно важливих якостей та критеріїв професіоналізму майбутнього фахівця вагомe місце належить емоційній стійкості.

На сьогодні проблема емоційної стійкості як чинника готовності фахівців до професійної діяльності посідає одне з чільних місць у зарубіжних та вітчизняних психолого-педагогічних дослідженнях і розкривається через різні аспекти: особистісно-орієнтованого навчання, професійної діяльності, неадаптивної активності, соціогенезу, свідомої саморегуляції довільної активності та ін. Традиційним при розгляді проблематики готовності фахівця до професійної діяльності є зосередження на внутрішніх ресурсах особистості, прагненні до саморозвитку та професійного вдосконалення.

Проблема емоційної стійкості досліджується в трьох напрямках: результативному, органічному та особистісному. Результативний забезпечує продуктивність реалізації діяльності стосовно напружених ситуацій. Органічний охоплює сферу психосоматики та вивчає органічні захворювання емоціогенного характеру. Особистісний зосереджується на впливовості соціально-особистісних наслідків емоцій на соматiku та діяльність, що призводить до нервових зривів і заважає задоволенню основних життєвих потреб. За основу дослідники беруть характеристики самої діяльності (успішність, стабільність, результативність). Емоційна стійкість розглядається як властивість особистості, що сприяє успішному здійсненню діяльності в напружених та емоційних ситуаціях. У психологічній літературі з проблем емоційних станів виділено такі ознаки окремих сторін емоційної стійкості як особистісної характеристики. Емоційну стійкість розглядають як прояв волі, підкреслюючи, що вона зумовлює здатність людини регулювати власні емоції і долати стан підвищеного емоційного збудження при виконанні складної діяльності.

Найбільш доцільним, на думку багатьох учених, є визначення емоційної стійкості як певної інтеграційної якості особи, яка характеризується такою взаємодією емоційних, вольових, інтелектуальних і мотиваційних компонентів психічної діяльності індивідуума, які забезпечують максимально

успішне досягнення діяльності у складній емотивній ситуації. Узагальнюючи, під емоційною стійкістю доцільно розуміти складну динамічну інтегративну властивість особистості, що забезпечує високу продуктивність та ефективність діяльності й поведінки в складних емоційно напружених умовах. Як показали вивчення досліджуваної проблеми, емоційну стійкість вважають однією з найважливіших і необхідних для збереження психічного здоров'я та профілактики емоційного вигорання якостей фахівців соціономічних професій. Термін «емоційна стійкість» в діяльності позначає синтез властивостей і якостей особистості, що дозволяє впевнено і самостійно в різних емоційних умовах виконувати свою професійну діяльність.

Володіти емоційною стійкістю в професійній діяльності – це значить, в умовах постійних змін умов діяльності швидко орієнтуватися, знаходити оптимальне рішення в складних нестандартних ситуаціях і зберігати при цьому витримку і самоконтроль.

Емоційна стійкість це оптимальне співвідношення діалектично суперечливих психологічних структур особистості і водночас як синтетична категорія двох психічних проявів індивіда – стабільності та мінливості. Тому в цьому витлумаченні названа стійкість – це згармонізоване динамічне співвідношення психічних структур, за якими перебувають такі організованості, як особистість, свідомість, діяльність. Причому основною умовою формування психоемоційної стійкості визнається індивідуальна свідомість в усіх її буденних проявах.

Емоційна стійкість особистості розглядається вченими як: властивість особистості, що забезпечує стабільність стеничних емоцій та емоційного збудження в разі дії різних факторів; особистісна властивість, що зумовлює ефективність діяльності в екстремальних умовах; інтегральна властивість особистості, яка характеризується такою взаємодією емоційних, вольових, інтелектуальних і мотиваційних компонентів психічної діяльності індивідуума, яка забезпечує оптимально успішне досягнення мети діяльності в складній емотивній ситуації є цілісною характеристикою особистості, та забезпечує її готовність протистояти стресогенному впливу у важких ситуаціях і включає в себе здатність витримувати надмірне збудження й емоційне напруження, що виникає під впливом стресів, а також здатність зберігати без перешкод для діяльності високий рівень активації; інтегральна якість соціально зрілої особистості, яка має високий інтегральний контроль та характеризується такою взаємодією емоціональних, вольових, інтелектуальних і мотиваційних компонентів психічної діяльності індивідуума, що забезпечує оптимальне успішне досягнення мети діяльності в складній емоційних обставинах; властивість особистості, котра забезпечує гармонійне ставлення між всіма компонентами діяльності в емоціогенній

ситуації, а отже сприяє успішному виконанню діяльності; властивість темпераменту, яка дозволяє надійно виконувати цільові завдання діяльності за рахунок оптимального використання резервів нервово-психічної емоційної енергії; емоційна стійкість – це властивість, що характеризує особистість у процесі напруженої діяльності, психологічні механізми якої, гармонійно взаємодіючи, сприяють успішному досягненню поставленої мети; це властивість особистості, яка забезпечує стабільність психоемоційного збудження при дії на неї різноманітних негативних емоцій; розглядає емоційну стійкість як властивість особистості, що виявляється в підтримці або відновленні рівноваги організму як «активної підсистеми» з постійно змінюваним середовищем; емоційну стійкість як властивість особистості, що забезпечує стійкість стеничних емоцій й емоційного порушення під дією різних стресорів; визначають емоційну стійкість як властивість особистості, що характеризується особливостями саморегуляції. На їх думку виявами емоційної стійкості виступають ступені сформованості саморегуляції особистості за трьома напрямками: саморегуляції поведінки, саморегуляції психічного здоров'я, саморегуляції діяльності; науковці обґрунтовують аналізовану стійкість як постійність і стабільність у прояві емоцій та емоційних станів. Отже, емоційна стійкість – це також і властивість особистості, яка забезпечує стабільність психоемоційного збудження при дії на неї різноманітних негативних емоцій.

Таким чином, соціальна й психологічна значущість означеної проблеми та її недостатнє вивчення зумовили вибір теми дослідження «Психологічна готовність майбутнього фахівця спеціальної освіти до корекційної роботи з аутичними дітьми».